

по руському, то хто його зна. Бо, бачите, мені преподавателі не об'яснили, а їм мабуть, догадуюсь, їх професори, та так воно й ведець ся... А дитина пише; треба виразити свою думку, і не міркуючи довго, як знає, так і пише. Виходить — провінціалізм, а учитель, сам не свобідний від них, не може поправити... Тяжко подумати собі, скільки жуки набереш ся, поки вивчиш хоч трохи по руському. А для того, щоб вивчити, то не одна неділя втече, а багато. Товчеш ся, вчиш, груди рвеш, а як прийдуть екзамени, то й ще в дурнях вістанеш ся нарешті. І на дітей дивиш ся: мучились бідні над руською мовою, за нею і иньшого пожиточнішого не вивчили гаразд, а вийшли з школи, зараз кажуть: „К чорту панську мову“ — і говорять по своїому. А як трапить ся писати письмо такому вченому, то він і напише по пословиці, що „писала писака, а не розбере і собака“, ні речі, ні зміслу. Намішає гороху і капусти, та ні руського, ні свого провінціального не знає. От вам, панове, і користь із вашого вчення та „обрушення“. От така вона мабуть буде і в національній школи. А як би забули про єдино, та всі були єдино не в циркулярах та рапортах, а в братстві-приятельстві, один одному не робили каторги, — було-б діло. Жив би тоді і Боголепов, не стріляли-б і на прокурорів. Не мучили ся-б діти, не тужили-б матери, не охали-б батьки тай не були-б ледачі такі може й учителі. А то тепер трохи не вся вина лягла на учителів. Доробились бідні!... Школа повинна вчити тим язиком, яким говорять діти, і вчити того, що треба знати. А через те кожна нація повинна мати свою школу на своїй мові і навчати дітей державного язика, наук природничих, математичних і в кінці хоч одної міжнародньої мови, щоб чоловік був не лемішка заколочена по указам циркулярів, а таки справді розумне, освічене сотворіне, готове все і всюди стати, з твердим переконанєм про користь свого, в обороні вітчизни і живучи для рідної нації, жити й працювати для всеї держави.

Л. С. К—о.

УІІ. Доступність освіти в Росії.

Всьому світови відомо, що в Росії шкіл мало і процент грамотних (не кажу вже — освічених) дуже незначний. Здавало ся-б, слід би як мога швидче зарадити сьому лихови, аби не волкти ся хвостом за Европою на сміх чужим людям, а на власне

горе. Та просвіта — ворог ворогів народніх, а через те у нас все робить ся для того, щоб не дати ані трохи більше, ніж сього треба для зовнішнього декорума: ось, мовляв, і ми — просвіщенні, і у нас є школи, університети... А про те байдуже, які то ті школи і чи відповідають вони якістю та кількістю сучасним потребам суспільства. Переглядаючи що дня газету, я записав кілька фактів що до кількості. Застерігаюсь тільки, що факти сі — лиш невеличка крапля з усіх опублікованих досі. Я не мав наміру визбирати всіх, та коли-б і се вчинив, то й тоді був би далеким від „вичерпання“, бо-ж скільки-то їх не опубліковано і не опублікуєть ся — Господи! Та всеж таки і ті, що зібрав я зі шпальт одної газети, і ті, на мою думку, яскраво малюють поступовість нашої освіти та її головного опікуна — міністерство просвіти народньої. (Треба-ж додати, щоб яснійш уявити собі діяльність офіціальних сфер, що між інституціями, які зараз існують, більшість — заведена заходами суспільства. Воно у нас робить дуже багато на сім ґрунті, робило-б ще більш, та... зась, руки короткі!). Та перейдім до фактів. Почну з університетів. Як відомо, уряд дуже піклуєть ся їми, робить усе можливе... щоб не було „переполненія“... Задля сього вигадано „распредѣленіє по округам“, і прикриваючи ся сям, не „пускають“ по університетах „сверх положенной нормы“.*) Поступова преса радить, що коли вже так боять ся „переполненія“, то можна-ж сього уникнути без ріжних там обмежень — можна завести ще хоч один університет (напр. у Вільні); ну — та де там — „грошей нема“...

По технічних школах і досі тримають ся конкурсу, знов таки, аби не було „переполненія“. Ось цифри:

Москва: 1) Сельско-хозяйственный (агреномічний) інститут: просьб 122, прийнято — 65; 2) Інженерна школа („училище“): просьб 412, прийнято — 137; 3) Строгоновська школа малярства: просьб 141, прийнято — 50.

С.-Петербург: 1) Інститут „гражданских“ інженерів просьб 600, прийнято — 84; 2) Інститут технолоґічний: просьб 1160, прийнято — певної цифри не знаю, але незвичайно менше, ніж поступило прохань.

*) Напр. в Новоросійськїм університеті з 264 душ, що подали просьби прийнято 214. В Москві дуже обмежена кільк ість вступаючих до унів. і т. д.

Київ. Політехнікум: просьб (на I-ий курс) — 559, прийнято 330, хоча з 559-ти що складали іспити — 509 склали їх „успішно“.

Петербург: а) Гірничий інститут: 1500 прохань, 60 прийнято; б) Електро-технічний інститут: 600 прохань, 50 прийнято; в) Археологічний інститут: більш 300 подань, прийнято 200.

Харків. Технологічний інститут: просьб від християн 430, прийнято — 240; від Жидів: просьб 90, прийнято тільки 7, хоч усі Жиди склали іспити, а 12 з їх навіть на „круглу п'ятрку“, себто з усіх предметів отримали найвищу ноту.

Нова Александрія. Інститут рільничий (сільськогосподарський): просьб 230, прийнято 60.

Поки балакати-му про гімназії, наведу ще деякі цифри в другій категорії. Навіть по воєнних школах (якими так опікується наш уряд) не стає місць: у Тифліському юнкерському училищу 140 вакансій, а просьб туди вступити 630. Ще про духовні заклади: в московській духовній академії — місць 40, просьб 65.

Що до гімназій, то цифер не подано в газеті. Тут якийсь нескінченний лемент... В шість московських дівочих гімназій прийнято менш половини тих, що складали іспити, не вважаючи на те, що більшість склали їх „успішно“. В Ростові (на Дону) в хлопячій гімназії се саме („мість нѣтъ“). В Катеринославі по гімназіях та інших школах прийнято тільки 29% з тих, що прохали: 470 душ прийнято, прохало-ж 1670.

Чернігів: в так звану „приготовляючу класу“ класичної хлопячої гімназії прийнято 48 душ, хоча прошень подано було від 87 душ; в першу класу прийнято тільки 9 душ, хотіло-ж вступити 31!

В Кутаїсі — в класичну гімназію з 160 душ можуть прийняти лиш „незначительную часть“, в реальну-ж, де було оповіщено, що прийому не буде, подало прохання 200 душ; в Александрівську дворянську школу з 150 душ можуть прийняти ледви півсотні.

З Симферополя пишуть, що гімназії і реальні школи повнісінькі. В першу класу прийнято по конкурсу. Багатьом відмовлено. Я знаю, що у нас на півдні не одна була гімназія, куди „прийнято по конкурсу“ їх чимало, та про се не писало ся. Знаю, що і в повітові школи приймають тепер по конкурсу, знаю, що в фельчерських школах великий конкурс (напр. в київській воєнно-фельчерській школі)... І скрізь так — „много желающихъ та

мало избранных“. От ще характерний факт. З Самарської дівочої гімназії виключили 12 душ, що скінчили сім клас і хотіли вчитись ще в VIII-ій, „за недостатком мѣста“. Се вже, як бачите, просто безцеремонно... Не то що не приймають, а прийнявши викидають.

На закінченє спису ще кілька цифер, не підхожих до висше наведених поділів. В московську школу фельчериць (при Старо-Катерининській больниці) прийнято 123 з 258, які подавали прохання.

В Казанську учительську семінарію хотіло вступити 386 душ „инородцев“: Чувашів, Черемисів, Мордвинів, Вотяків та Пермьків. Прийнято-ж тільки 12!...

Та годі!... Але-ж бо — моя картина була-б не повна, коли-б я промовчав про становище Жидів. Справді скрутне становище! Тепер процент Жидів, що вступають до університету, значно знижено, і коли ранійш бувало таке, що Жид-матурист чекає іноді по кілька років, поки добеть ся, що його приймуть до університету, то тепер і надто! Тепер треба Жидови отримати при скінченю гімназії золоту медаль, щоб потрапити в університет, а то так і не думай. Тай медаль не завсіди стає в пригоді. В Київський університет прийняті тільки 32 Жиди, всі медалісти. В Харківський прийнято ще менш — тільки 8, а подавало прохання далеко більше, між ними було 12 душ з „золотими“, а 4 з „срібними“ медалями. Бачите отже, що й се не допомогло. Гірко бідолашним Жидам — отримати освіту в Росії важко. По гімназіях теж великий конкурс для їх, бо відсоток незначний. Своїх же гімназій їм не вільно заводити. Добродій Шірман, інтелігентний Єлисаветградський Жид, удавав ся до уряду з проханням дозволити йому одчинити в Єлисаветі окрему школу для Жидів, школу другої категорії з курсом і правами прогімназій. Але він отримав... категоричну відмову. Така то доступність освіти в Росії...

Вол. Дорошенко.

